

WODIANER-NEMESSURI ZOLTÁN

Feltámadás

A MAGYAR TÁRSADALOM ÖNKÉPE

emzeti jelképekre, ünnepekre, a múlt értelmező felelevenítésére márpedig szükség van. E látszólag magától értetődő állítás akár Magyarországon, akár Európában széttekintve egyáltalán nem nyilvánvaló. Annak ellenére, hogy közismert: az erős nemzettudat táplálja a társadalom derűlátását – mind a véleményformálókét, mind a népszerűségét –, míg gyöngülése lehet kudarc, aránytalan rosszkedv, sőt letargia okozója is. Az ún. szellemi elit és a kisember kevés kivétellel egyvalamiben igencsak hasonlít egymásra: önképük heroizmusból és egoizmusból áll. Míg az előbbi „sugallt” – vagyis a hit, a politika, a művészet és a média formálja –, az önzést a hétköznapi tapasztalatok jelenítik meg. A társadalom nagy ritkán, valamiért vagy valamivel szemben kis időre egységesül, majd (érdek)csoportokra bomlik, és a terheket egymást akadályozva cipeli tovább. A hősiesség összekapaszkodásra és áldozatvállalásra ösztönöz, az egyéni- és családfenntartó önérdek pedig feszülő ellentéteket hordoz, sokszor évtizedeken át. Az 1948-as államosítás és a pártállam kiépülése, 1956 értelmezése, a rendszerváltozás eleve ideiglenesnek szánt alkotmánya, a kettős állampolgárságra 2004. december ötödikén adott válaszok és az ún. „szociális népszavazás” eredményei, végül a mostani intézkedések mind azt mutatják, hogy a közösségi érzés és az egyéni, illetve csoportérdek egymással szemben létező értékkategóriák. Előbbi érvényesüléséhez egész történelmi korszakok szívós munkájára, jelentős alkotásokra, néha kataklizmákra van szükség, utóbbit néhány gazdasági-politikai döntés is alapvetően befolyásolhatja. A magyar reformkornak és a nyelvújításnak közel fél évszázadra volt szüksége ahhoz, hogy kivirágozzék, és eljusson 1848-ig, a nemzeti önállóság követeléséig, míg az 1867-es kiegyezés rövid idő alatt a fellendülés, ezzel hosszan tartó társadalmi béke alapjává vált. Elfedte a forradalom és szabadságharc eltiprását, az aradi vértanúk emlékét, a Bach-korszak önkényét, végül Ferenc József császárt és királyt a haza atyjává stilizálta. A pártállam 1948-tól rohamtempóban kiépülő véres uralma szinte hónapok alatt szétfoszlatta a kezdeti eufóriát, öt év alatt (1953-ra) elveszítette csaknem teljes társadalmi támogatottságát, nyolc év után forradalomba és szabadságharcba torkolt. Sajátos magyar kategória a Tisza István miniszterelnökről formált vegyes kép, a trianoni veszteség kezelése, a Károlyi Mihály-féle közjáték és a Horthy-korszak megítélése (Bethlen Istvánnal és Teleki Pállal), a holokauszt fölelvetése vagy relativizálása, '56 és a Kádár-rendszer minősítése, legújabbban pedig a rendszerváltozás értelmezése és annak „következmények nélkülsége”.

E korántsem teljes felsorolás példázza azt a sajátos magyar jelenséget, miszerint országunkban a szimbolikus tér egyszatú. A nemzeti múlt jelképei, kiemelkedő személyiségei és a fejlődésbe szervesült eredményei szinte kizárólag az értékonzervatív tábor érveit gazdagítják, míg a „progresszió” (a balliberális oldal) nem tud mit kezdeni velük, a történeteket hol átértelmezi, hol kifejezetten tagadja vagy elhallgatja. Ez egyér-

telmű „hungaricum” ahhoz képest, hogy mondjuk Romániában a dákoromán elmélet a Ceaușescu-féle diktatúra idején szökött szárba, Jugoszláviában a nagyszerb gondolatot az őskommunista Milošević elevenítette fel, Szlovákiában pedig egy kifejezetten baloldali kormány hamisított történelmet Szvatopluk morva fejedelem ószlovák királlyá mitizálásához. A magyar história jobboldali birtokbavétele legfeljebb a lengyeléhez hasonlítható, ám a nemzeti érzés és az ottani „polonicumok” gondozása jórészt az ország önállóságát a nyugati protestantizmussal és a keleti ortodoxiával szemben védelmező erős katolikus egyháznak köszönhető. A magyar balliberális oldal bő száz éve a francia felvilágosodásban, a marxizmusban és a különböző szociális mozgalmakban gyökereztetni magát, holott múltnak kevés vagy csonka, hiányzik belőle a tömegek által igényelt szakralitás s mindenekelőtt a nemzeti összetartozás és sorsközösség felemelő élménye.

Való igaz: a múltból nem lehet megélni. A hagyománytisztelet és közismert jelképek, tárgyak birtoklása (például a Szent Koronáé) és a rájuk való hivatkozás rég nem elegendő a technicizált világi Európában, így Magyarországon sem. A sokféleképp tagolt társadalom egyéni- és csoportérdekei az esetek túlnyomó többségében egyszerűen felülírják az alig tárgyiasuló közösségi, más szóval a nemzeti érdeket. Ugyanakkor az is igaz: akié a múlt, azé a jelen (talán a jövő is). Ha a magyar balliberálisok csupán lemondanak a tradíciókról és a nemzettudat élesztgetéséről, legfeljebb azt igazolják, hogy érzéketlenek. Hogy legitimációjuk más forrásokból táplálkozik. Hogy ateistákként közük nincs a valláshoz, illetve annak erkölcsi tanításához, pragmatistákként elfordulnak a (rég)múlt tanulságos eseményeitől, s az országlakosokat hagyományos érvekkel se megszólítani, se befolyásolni nem akarják. Szívük joga. Kevésbé kártékony, mint a korábban kikényszerített szocialista internacionalizmus, majd a mindinkább megbukni látszó spekulatív globalizmus. Mindkettő számszerűsíthető súlyos áldozatokkal járt és jár.

Ám a hazai „progresszió” ennél jóval messzebb ment. A múltban felhalmozott értékek, tanulságok és időtálló struktúrák iránt nemcsak közönyösnek mutatkozott, de azokat meg is akarta semmisíteni. Egy liberális miniszter a kötelező történelem érettségi megszüntetése mellett kardoskodott. Bevezette az egész iskolákat elnéptelenítő kényszerintegrációt, megtiltotta a kisgyermekes osztályozását és buktatását s a súlyosan közösségellenes tanulók eltávolítását, ezzel porrá zúzva a tanárok tekintélyét; s azzal is, hogy például drogügyekben a pedagógust a szülővel szemben (!) kötelezte titoktartásra. Az egyetemeket a fejkvótaszámítással épp a minőségi felvételen és oktatásban tette ellenérdekeltté, majd a felsőoktatás vezetőit a rektori fizetések drasztikus emelésével korrumpálta. Így lehetett akárhány egyetemre és főiskolára jelentkezni, tetszés szerint pótvizsgázni, túlhatalommal felruházott hallgatói önkormányzatokat nepotizmusra készíteni. Ugyanakkor milliárdokkal csökkent az egyházi fenntartású iskolák állami támogatása, holott bármely más intézményhez hasonló közfeladatot látnak el.

Ehhez képest eltörpül, hogy a baloldal képtelennek bizonyult egy-egy történelmi esemény vagy jeles személyiség születése-halála évfordulóján a méltó megemlékezésre. Kifogásolta a legrégebb magyar jogforrás: a Szent Korona parlamenti jelenlétét – abban a Házban, amely a törvényhozás egyedüli helyszíne. Szüntelen múltba révedéssel vádolta az értékonzervatív tábor, akár Horthy Miklós kormányzó kenderesi temetése, akár a millennium megünneplése, egy emlékmű avatása (a budai Turul szobor), egy író vagy politikus (Wass Albert, Klebelsberg Kunó) életművének méltatása vált időszerűvé. Mindezt nem tisztázó viták keretében tette, hanem nyers tiltással, illetve az ellenfél szó-

özönös ledorongolásával. Végül a nemzeti érdek elárulásával vádolta azokat, akik a szülőföldjüket soha el nem hagyottaknak a magyar állampolgárság pusztá lehetőségét óhajtották. Egy politikus hihetetlen cinizmussal közölte: a javaslat pártja érdekével ellenkezik. Az akkori miniszterelnök az egészségügyi- és a nyugdíjrendszer megroppanásával ijesztgetett annak tudatában, hogy a kettős állampolgárságnak köze nincs a hazai ellátáshoz. Ehhez szövetségest talált a baloldali-fasisztoid nacionalista szlovák kormány prominenseiben, évekre ellehetetlenítve a magyar nemzetpolitikát. (Jelen sorok írójának meggyőződése: többek közt ezért nem jutott be a Csáky-féle MKP a szlovák törvényhozásba, és ezért izmosodott meg Bugár Béla vegyes pártja, a Híd).

E kiragadott példák következménye a társadalom súlyos megosztottsága. Merthogy a kultúra, az oktatás és a művelődés éppúgy képes tárgyiasulni, kedvezményezett csoportokat „helyzetbe hozni” és a nemzeti érdekekkel szembeszegülni, mint a gazdaság. Az eladósodás, a hitelvesztés és a korrupció nemcsak pénzügyi kategória, hanem lelki-szellemi természetű is, még ha a létfenntartásukért küszködők rövid távon nem is ébrednek rá.

Mindezek alapján nem túlzás állítani: a magyar társadalom önképe alapvető korrekcióra szorul. Hiszen nemcsak vegyes, de majdhogynem választásról választásra hullámzóan képlékeny is. Az ideológiai harc és a művészet látható (olvasható) produktumai az 1948-as kommunista hatalomátvétel, majd a rendszerváltozás kezdetei óta lényegében kétféle magatartás köré szerveződnek. Az egyik az önfeladó, örökké másokhoz igazodó viselkedés – előbb a Szovjetunióhoz és a „béketáborhoz”, utána a Nyugathoz –, a másik a múlt eredményeiből és kudarcaiból egyaránt táplálkozó független építkezés. Mindkettőnek megvannak a maga szélsőségei, de épp a kibékíthetetlen ellentét mutatja, melyik vezet az önmagunkba vetett hit feladásához és melyik a továbblépéshez. A szovjet típusú társadalomszerveződés megbukott – vele a kétpólusú világ –, de nem egy, hanem több pólus lépett a helyébe. Az Oswald Spengler által vizionált „nyugati alkony” még várat magára, és hajnalhasadásról vagy déli verőfényről sem lehet egyelőre beszélni. Sokan vitatják, mikor kezdődött a naplemente. Magyar szempontból először a trianoni békediktátum következményeként, azután a vasfüggöny kiépülésekor, végül 1956-ban. A forradalomról Albert Camus írta: „Ahhoz, hogy a történelemleckét megértse a nyugati társadalom, sok magyar vérnek kellett hullania, s ez a vérfolyam már alvad az emlékezetben.” Ehhez képest, bár az ország EU-csatlakozása gyökeresen átalakította a gazdaságot, kulturálisan kevésbé gyarapította, inkább elvett belőle, legalábbis relativizálta – ami sokak szerint a korábbi elfojtásnál is veszedelmesebb.

1989–90-ben az addigi szovjet kényszerpályát a biztonságpolitikai és gazdaság alapú nyugati igazodás váltotta fel. Utóbbi szükségszerűségét senki sem vitatja, de nem kétséges: az Európai Unió összetett társadalomképe és vegyes elvárásai a magyarságot határainkon belül és kívül újabb alkalmazkodásra és elkeseredett vitákra készítenek. A Nyugat ma még köszöni, jól van, de nemhogy a leszakadó peremállamokkal, saját magával is nehezen boldogul. Eddig azt mondta: nyílj ki és zárkózz fel, most pedig azt: segíts magadon, ha kell, nyakig eladósodva, megszorítások, sorozatos kényszercelekvések árán. Érthető ajánlat, csak épp sehová sem vezet.

Ezért van szükség egy új, a változó nemzetközi erőterbe ágyazott magyar önkép megfogalmazására. Nem véletlen, hogy ugyanezzel próbálkozik számos nyugati ország, akár bevándorlási és integrációs problémái miatt, akár pénzügyi okokból, illetve a recsegő-ropogó nyugdíjrendszer átalakítása, vagyis a társadalmi szolidaritás feltámasztása vé-

gett. Franciaország körkérdést intézett polgáraihoz, tudakolva, kinek mit jelent a „francia-ság” (elképzelhető, ugyanez mekkora felzúdulást keltene Magyarországon). A németek egyfelől abbahagyják a náci múltból fakadó szüntelen önostorozást, másfelől bejelentik, hogy a multikulturális modell megbukott, s a befogadáshoz immár szigorú feltételeket támasztanak. Fura paradoxon, hogy a bevándorlóknak a többségi társadalomtól elkülönülő jogait azok szorgalmazzák, akik szerint Európa nemzeti sajátosságai anakronisztikusak, sőt akadályozzák az előrelépést. Azok harcolnak a színes bőrű csoportok parttalan szabadságáért, akiknek az őshonos európai kisebbségek – vagyis a lakóhely szerinti többség – közigazgatási, nyelvi és kulturális jogai csöppet se fontosak. Holott a kontinens kétezer esztendő „multikulturája” mindenekelőtt az európai nemzetek sokszínűségében, például a finnek, a portugálok, az északnémetek, a magyarok és a székelyek különbözőségeiben rejlik. Egyesek számára a nemzet veszélyforrás, másoknak épp az ellenkezője: erőforrás. Ez a valódi különbség a kétféle gondolkodás között.

Mostanság néhány fejlett nemzetállam az Unió centrumában, annak előnyeit élvezve is arra jut, hogy újfent meghatározza a maga identitását. Így hát nyilvánvaló: a magyar országgyűlés által elsőként elfogadott kettős állampolgársági törvény vészhelyzetben, mondhatni a huszonnegyedik órában született, halogatása pedig az említett szimbolikus tér totális kiüresedéséhez vezetett volna. A jogszabály a nemzettudat megerősítésének az első lépése. Felér egy új szellemi honfoglalással, vagyis a Kárpát-medence jelképes birtokba vételével, a nyelvi-kulturális egymásrautaltság elismerésével határainkon belül és kívül egyaránt. A magyar zászló, a címer, a nemzeti ünnepek a Felvidéken, a Délvidéken, Kárpátalján, Székelyföldön s a szórványban éppúgy hazatérnek, ahogy az egykori magyar vármegyék címerei díszelnek az országgházban. Innen három megvalósulni látszó intézkedés vezet tovább. Mindhárom markáns vonásokkal gazdagíthatja önképünket. Az első: állami és önkormányzati támogatás a magyar(országi) tanulók határon túli kirándulásaihoz. A második az összmagyar regiszter kialakítása, mely a világ magyarságának együvé tartozását naprakész információkkal és irodalmi művekkel erősíti. A harmadik a Székely Nemzeti Tanácsnak kilencven éve először a parlament felsőházában szervezett ülése, s annak nyomán a székelyföldi önrendelkezés kormányzati támogatása. Kövér László házelnök e tanácskozáson elhangzott kijelentése: „Az ország háza a nemzet háza is” olyan jelentőségteljes, melyet a későbbi számvetéskor nem lehet elég gyakran idézni.

Összegezve: a magyarság szovjet érdekszférába kényszerítések, majd EU-csatlakozásakor okafogyottnak deklarált nemzeti érdeke újra látható és érvényesíthető. Ezt a második világháború óta eltelt 65 év, közel három emberöltő, végül a 2004. december 5-ei népszavazás nyomán – ha kiterjed az élet minden területére – bizvást nevezhetjük erkölcsi feltámadásnak.

KIHÍVÁSOK ÉS MEGFELELÉSEK

Már Aquinói Szent Tamás óta tudjuk, hogy bár tökéletes rend nincs, de minden rend jobb, mint annak teljes hiánya. A rend tökéletesítése tehát annak lényegéből fakad: a sohasem végleges állapotot kell a kihívásokhoz igazítani, s a korábbi megfeleléseket túlhaladni. A társadalmi rend alapja a jog. Az vezérli a közérkölcst, és fordítva: a jognak a többség erkölcsi elvárásaihoz kell igazodnia. Ez nyilvánvalóan érvényes az alkot-

mányra nézve is. Sokan illesztik az alaptörvényt az unos-untalan emlegetett „fékek és ellensúlyok” rendszerébe, mintha a társadalom egy véglegesen összeállított óraszerkezet volna. Még ha így is lenne, az egyensúlyt állandóan létre kell hozni, és fenn kell tartani, amiről az óra rugói és lendkerekei gondoskodnak. Vagyis egy mozgásban levő konstrukcióról van szó, mely sajátos működést testesít meg.

A 2010. évi választásokat követő legnagyobb kihívás az eleve ideiglenesnek szánt alkotmány véglegesítése, ha tetszik: átalakítása. Nem véletlen, hogy a rendszerváltozás óta ez a folyamat okozza a legharsányabb ribilliót. Az alaptörvényből ugyanis számtalan egymásnak ellentmondó döntés vezethető le. Akár az államháztartás kívánalmairól, akár sürgős, létfontosságú intézkedések jogszerűségéről és annak ellenkezőjéről van szó; csupa olyasmiről, ami a hosszú távra tervezett alkotmánnyal ütközik – rövid távon. A jelenleg hatályos alaptörvény szerint a tizennyolc éven felüli nők alkotmányos joga, hogy magukat mindörökké meddővé operáltassák, miközben a népesség véstesen öregszik és fogy. A tét e példát tekintve is a vélt egyéni- és csoportérdek, versus a valós társadalmi érdek sérelme vagy érvényre jutása, márpedig egy kormány ezek közt egyensúlyoz. Így hát a tetszőleges összetételű alkotmánybírósnak jogfelelőssége van, míg a politikai hatalom választott birtokosainak társadalmi felelősségük gazdasági, kulturális, közbiztonsági és más téren egyaránt. Leegyszerűsítve: az alkotmánybírósnak az időről időre változó jogrend öre, a törvényhozó és a végrehajtó hatalom pedig azé a társadalmi rendé, melyet a közvélekedés annak tart. Ez a felfogás bírálható, elvégre sokakkal szemben igaza lehet egyvalakinek is, csakhogy a pártversengésen alapuló parlamenti demokrácia más megoldást egyszerűen nem tesz lehetővé.

A fék-ellensúly rendszer mechanikai találmány, mely a tudományos ismeretek fontosságának felismerésekor vált a politika részévé. Elvileg úgy működne, mint egy jól szabályozott óra – ha a társadalmi változások menetrendszerűen követnék egymást. Csakhogy az efféle mozgásoknak nincs szabályos időrendjük. A politika nem tudomány, hanem művészet, ebből következően nincsenek axiómái. Adott a valóság, annak felismerése és belátása, de az alkalmazkodás szabályait, mondjuk, a Mengyelejev-féle periódusos rendszerhez hasonlóan összefoglalni nem lehet. Ha például a magyar alkotmánybírósnak a magántulajdon szentségére és a visszamenőleges jogalkotás törvényteleniségére hivatkozva akadályozza a nyilvánvalóan erkölcstelen mértékű végkielégítések visszavételét, az államilag garantált magánnyugdíj-pénztárak megszüntetését vagy a javakat egyoldalúan, aránytalan mértékben kisajátító bankokra és más hálózatokra kivetett adót, jogszerűen jár el, ugyanakkor nem veszi figyelembe a társadalom óriási többségének igazságérzetét, sőt mindennapos tapasztalatait sem. Ebben nincs semmi kivetnivaló, mivel kizárólag a saját szabályai befolyásolják. Minden (alkotmány)bírósnak intézményelvű, hiszen kinevezéseken alapul, és megszabott keretek közt tevékenykedik. Egy idő után szükségszerűen süllyed formalizmusba, mert a keretek nagy ritkán, alig változtathatók. Innen ered egy-egy intézmény konfliktusa a közvéleménnyel, mi több: a valósággal. Ez a konfliktus hosszú évekig semmiféle következménnyel nem jár, míg a törvényhozó- és végrehajtó hatalom naponta ütközik a választókkal és a parlamenti ellenzékkel.

Egy ezeréves állam alkotmányozásának kulcskérdése a jogfolytonosság, a jogegyenlőség és a konkrét joggyakorlat. Előbbit szimbolizálná a Szent Koronának a preambulumba helyezése – elvégre az alaptörvény se független a történeti előzményektől –, utóbbiak azonban a jelképes tartalomnál sokkal összetettebbek. (Kevesen emlékeznek arra,

hogy az 1998 tavaszán Bihari Mihály vezetésével készült alkotmánytervezetbe a Szent Koronát az MSZP és az SZDSZ is be akarta emelni). Az alapkérdés: többségi elven vagy konszenzuson (állandó egyeztetésen) alapuljon-e a törvényhozás? Ehhez képest például a felsőház léte-nemléte másodlagos. Ám ez a vita az ideiglenes alkotmány elfogadásáról, azaz húsz év óta még csak el sem kezdődött, ha mégis, legfeljebb a tavalyi választásokon bekövetkezett, történelmileg példátlan helyzet nyomán. Márpedig abban az országban, ahol már-már jogi kategóriává vált a „megélhetési bűnözés”, ahol az egyéni biztonság és a tulajdonjog szembekerülhetett a személyiségi joggal (a diszkrimináció tilalma kapcsán), ahol a hatalom saját polgárait támadhatott, ahol a pénzügyi intézetek egyoldalú szerződésmódosítása joggyakorlattá vált, ahol a lakáshitelek kamatait egyeztetés nélkül emelheték sokszorosukra, nehéz világos alaptörvényről beszélni.

Különös, hogy az eleve időlegesnek nyilvánított alkotmány bírának döntései időtlenek és megfellebbezhetetlenek, míg a népfelség egyetlen letéteményesét, az országgyűlést törvényről törvényre korlátozhatják. Ez akkor lenne elfogadható, ha végleges alkotmány születne, preambuluma és tartalmára nézve egyaránt. Így szóba sem kerülne az ún. „láthatatlan alkotmányozás”. Jogilag ugyan értelmezhető, de épp a törvényhozáskor (át)láthatatlan és kiszámíthatatlan, ugyanígy a büntetőperек során, a politikai felelősség megállapításakor és más területeken. Ki tudja miért, eddig kevesen merték kimondani: a régi toldozott-foldozott alaptörvény a régi rendszer jogfolytonosságát jeleníti meg. Az alkotmányozásra kétharmados többségével felhatalmazott testületnek tehát joga és kötelessége is, hogy véglegesen alkosson. Méghozzá olyat, melynek bevezetője nemcsak köszönti az olvasót, hanem valós kiindulópontként és az ezeresztendős magyar állam tükrékként is szolgál.

A 2010-es választások győztesei alkotmányos forradalomról beszélnek. Ebbe köt bele s leginkább ezt gúnyolja sajátos önsorsrontó kéjjel a baloldal. Talán mert érzi, hogy ezúttal – nélküle – gyökeres változásokra kerül sor. Ami eddig történt, „nem etikus, de törvényes” – mondogatja –, miközben sorra lelepleződnek a törvényteleniségek is. Ideje, hogy húsz évvel a rendszerváltozás után a jogszerűség és a társadalom erkölcsi érzéke egymásra találjon.

Az átalakulás hosszú időre meghatározhatja az állam prioritásait és a hatalmi jogosítványokat, más szóval a parlamentáris demokrácia milyenségét, azaz a többségi vagy konszenzusos törvényhozást. Mindezek alapján nem nehéz belátni: 2010 hasonló tabukat döntöget, mint 1848 (jobbágyfelszabadítás), 1948 (államosítás), 1956 (munkástanácsok) és 1990 (szabad választások). E sorsfordító események közt mindössze egyetlen lényeges, bár kevésbé szembeötlő különbség van: az említett változásokat egy kivétellel a társadalom aránytalan kisebbsége tette lehetővé, míg a legutóbbit a szavazók óriási többsége. Ezért használja az értékonzervatív tábor – joggal – az „alkotmányos forradalom” kifejezést. Következésképp erős érvek szólnak a többségi demokrácia mellett (amit az ország lemaradása és szorító időhiánya is indokol). Ugyanígy támogatandó a határainkon túli magyar állampolgárok szavazati jogának lehetővé tétele, ebből következően az is, hogy politikai és közigazgatási tisztséget vállalhassanak Magyarországon. Ha erdélyi vagy szlovákiai kutatók tagjai lehetnek a Magyar Tudományos Akadémiának, tollforgatók az Írószövetségnek, protestáns hívők a Kárpát-medencei egyesített Református Egyháznak, miért ne lehetnének a saját nyelv hazájukban közszereplők? Jó esetben ez is a nemzet egységét és a határok átjárhatóságát szolgálná az Európai Unió deklarált céljaival megegyezően.

A rendszerváltozás húszéves története sokak számára nem egyéb, mint helybenjárás. Ez akkor is igaz, ha a haladás adott területeken nyilvánvaló. A (jó) kormányzat két dolgot semmiképp sem hagyhat figyelmen kívül: az országlakosok közérzetét és a felé megnyilvánuló bizalmat. Van élet, van halál és létezik sorvasztó tetszhalál. Esély van rá, hogy az utóbbiból többek közt az alkotmányozással mint alapértelmezett gyógymóddal támadjunk fel.

AZ ESZMÉLET STÁCIÓI

A közelmúlt legnehezebb időszakában a változásokba vetett hitet három tényező táplálta. Az első a polgári körök országos szerveződése, a második a tucatnyi megrendítően egységes tömegmegmozdulás, végül a harmadik az értékonzervatív nemzetközponitú média megerősödése. Számos kudarc nyomán végül a polgári jobbközép (a radikális jobbszél is) felismerte, hogy sajtó nélkül alapvető politikai fordulat nem várható. Nyomatott és elektronikus médiára van szükség, nemcsak a leleplezésekhez, vagyis a vérlázító jelenségek feltárásához, hanem a remény élesztgetéséhez is. Ám a médiasodor nem elég; sok kis bűvópatak, akár csekély példányszámú könyvek, irodalmi és történeti tárgyú folyóiratok, filmek, színdarabok, koncertek, pár száz fős rendezvények, író-olvasó találkozók, egyházi események, kiállítások is folyammá duzzadhatnak.

Mindmostanáig csupán szellemi honvédelemre futotta – vagyis védelemre, nem támadásra a Széchenyi emlegette közjó megvalósulásáért –, de hát ez is előrelépés a másfél évtizedes helybenjáráshoz viszonyítva. Rövidebb idő, mint mondjuk, az '56-os forradalomtól napjainkig eltelt ötvennégy esztendő, mely nem volt elég ahhoz, hogy az eseményekről időtálló nagyjátékfilm és nagyregény szülessen (alig ismert kivétel Benedikty Tamás *Szuvenír* című alkotása). Ehhez képest „csak” két évtized bizonyult kevésnek a rendszerváltozás milliányi vesztesét és pár tízezer nyertesét színvonalasan és tanulságosan ábrázoló művek létrehozásához. A magyar próza és líra nagyrészt az öncélú posztmodern szövegirodalom foglyává vált. Ebből kéne kiszabadulnia, máskülönben aligha nyeri vissza korábbi hitelét. Ha a művészet küldetéses társadalomformáló erő – márpedig azzá kell nemesednie –, legyen a kulturális vezetés egyik prioritása, hogy támogassa, ha nem is közvetlenül, de közvetve legalább. Ilyen lehet például az ezernél több tagot számláló Írószövetség felkarolása és szellemi partnerré minősítése, nemzet tudatos alkotások integrálása a közművelődésbe, kortárs magyar és európai filmek, tévéjátékok beemelése a közszolgálati médiába, továbbá a könyvtárak számára kidolgozott Márai-program fejlesztése (ellenkezője az irányzatos direkt ösztönzés, például egy Nobel-díjas kisregény hatalmas példányszámban történő kiadása, szinte kötelező olvasmány nyá tétele és milliárdos játékfilmmé dagasztása).

„Ne politizálj, építkezz!” – hirdette Móricz Zsigmond nem sokkal halála előtt. Éppúgy nem értett a politikához, mint mondjuk Ady Endre, Szabó Dezső vagy Tamási Áron, de csöppet sem tagadta a kormányzati intézkedések szükségességét. Ugyanakkor Móricz a nemzeti kultúrát olyan élő organizmusnak tekintette, melynek elég teret adni ahhoz, hogy kifejlessze saját magát. Bármilyen furcsa, Magyarországnak – Berzsenyi, Vörösmarty, Jókai, Mikszáth, József Attila, Radnóti Miklós, Illyés Gyula és más kiválóságaink hazájának – eleddig egyetlen miniszterelnöke volt, aki az írókkal-költőkkel nemcsak szóba állt, de szót érteni is megpróbált velük. Gömbös Gyula szervezte az irodalom és a politika első és máig utolsó ta-

lálkozóját; az a Gömbös, aki rövid időszakát Szabó Dezső „görénykurzusnak” nevezte. Nem tudni, a sikertelenség melyik félen múlt. Tán az égő sebként lüktető Trianon-trauma, a vörösteror emlékei, a szorító nagybirtokrendszer, az ipari munkásság kizsákmányolása, a fenyegető kisantant, a bolsevik és náci veszedelem vagy a magyar irodalom széttartása okozta a meg nem értést. De volt egy miniszter: Klebelsberg Kunó, akinek mégiscsak sikerült nagyot lendítenie a nemzeti kultúra állapotán.

Ennek is megvannak a maga előzményei, például Széchenyi törekvése: a „kiművelt emberfők sokasága” és Eötvös József iskolareformja. Továbbá annak is, hogy a magyar konzervativizmus a századforduló után a társadalmilag érzékeny irodalmat hol figyelmen kívül hagyta, hol ellenségesen kezelte. A két világháború között a népi írókat és a tényfeltáró szociográfiát alig néhány kiadó támogatta, míg az ún. „kurzusirodalom” százezrek szellemi táplálékává vált. Abban az időszakban az iránytű főképp a vitéz Kozma Miklós által alapított MTI, a Magyar Rádió és az Est Lapok konzern volt. Mondanivalójuk elsősorban az ország revíziós törekvései köré szerveződött, másodsorban pedig hatékonyan szolgálta a társadalmi békét. Ami ugyan lehetett ellentmondásos, de az értékálló pengővel, a csonka haza gyáriparának fellendülésével, az oktatás-közművelődés kiterjesztésével és a nemzeti hadsereg fejlesztésével mégiscsak az építkezést szolgálta. Ez a korszak tanulsága, annak ordító társadalmi különbségeivel együtt.

A világháborút követő kommunista diktatúra sajtójára és az ún. szocialista realista irodalomra, színházra, zenére, képzőművészetre szót sem érdemes vesztegetni (jóllehet igencsak hatékony volt a maga módján). Igaz, a hatvanas évektől jelentős művek is születtek, de ne feledjük: jócskán támogatott formában. A magyar balliberálisok a rendszerváltozás kezdeteitől a játékszabályokat némiképp átigazítva ezt a módszert folytatták olyannyira sikeresen, hogy valóságos ízlés- és véleménymonopóliumhoz jutottak. Közel hat évtizedes hitbizomány rendült meg mostanában, ami nemcsak érveik kiüresedését és hiteltelenségét mutatja, hanem az ellenoldal magára találását és megizmosodását is. Napnál világosabb, hogy a balliberális hatalomtechnikusok sem a gazdasághoz, sem az oktatáshoz, sem a kultúrához nem értenek, illetve a problémákra adott válaszaik nem a magyar valóságot modellálják. A közvéleményt addig riogatták az éledező fasizmussal, míg egy radikális pártnak valóban sikerült megerősödni. Annyiszor mucsaizták a nemzeti irodalmat, építészetet, előadóművészetet stb., míg a lejárató hadjárat kontraproduktívra züllött. Végül a 2010-es választások megmutatták, hogy a naponta elparentált jobbközép képes feltámadni még akkor is, ha a jobbszélen versenytársa van.

Aki ezek után megpihenne a babérjain, annak nem árt arra gondolnia: múltott már választás néhány tízezer szavazaton. Veszett és sorvadt a nemzeti kultúra csak azért, mert itt-ott lecsipkedtek belőle, művelőit a források mellől kiszorították vagy oda sem engedték. Szellemi termésünkről idegenben húsz éven át egyoldalú kép, sőt torzkép formálódott, mert egy szűk érdekcsoport csak a sajátjainak adott teret, kezdve a külföldi magyar intézetektől a nemzetközi könyvvásárokon át a filmforgalmazásig, a színházi előadásokig és a diplomáciai eseményekig. Hogy ennek mekkora visszaható ereje van, ítélik meg azok, akik mellőzöttségüket, hitük, alkotóerejük megcsappanását naponta voltak kénytelenek elszenvedni. De nemcsak ők, azok az értékonzervatív politikusok is, akikről a nemzetközi sajtó hamis és egyoldalú képet formált, s akiknek szellemi hátszaga egyre összébb szorult, legalábbis itthon rekedt, s a külhoni véleményformálásig el sem juthatott.

A jobbközép 2006 óta folytatólagosan hat választást nyert meg (beleértve a szociális népszavazást). Am a széles körű támogatottság nem tükröződik a nemzetközi sajtóban, a hazai média jó része pedig kifejezetten tagadja, illetve tudatosan lekicsinyli és (nem eredménytelenül) semlegesíti. Többek közt az interneten tapasztalható, hogy a látszólag padlóra került ellenoldal tartalékai szinte kifogyhatatlanok. Érvek, pozitív jelenségek, békülékeny gesztusok ezt a társaságot csöppet sem befolyásolják. Ezért nem lehet hátrádólni – ahogy 1998–2002-ben –, és az erőgyűjtést feladni. A „hidegháborúnak” a választások után be kellett volna fejeződnie, de nem így történt, csak – legjobb esetben – „hideg békébe” torkolt. A nagy alrendszer (nyugdíj, oktatás, egészségügy, közlekedés) reformjai, a gazdaság felpörgetése és az adósságból kilábalás még hátra van. Ezek lesznek az igazi szakítópörbák. Ijesztően kevés ideje van a kormányszatnak, hogy a társadalmat a változásokra hatékonyan felkészítse. Kevés az ideje a nemzeti önkép formálására alkalmas értelmiségnek is. Nemcsak a baloldalon, de a radikális jobboldalon is sok az ellenérdekel: a „többet, máshogy, másoknak” és a „mindent vissza” jelszavak harsognak, még ha az országgyűlés széttartó kisebbségét is alkotják. Médiajuk, táboruk, elégedetljenjük nekik is van. Ráadásul a választók nem épp legfelelősebb és legképzettebb csoportjaira támaszkodnak a politikai küzdelem során. S akkor szó sem essék a közönyösökről, a véleményüket sűrűn változtatókról, a mélyszegénységben tengődőkről, a leszakadó cigányságról. A közérdek egyáltalán nem győzte le a sokféle magánérdeket, illetve az utóbbiak korántsem haladnak egyfelé. A „Nemzeti Ügyek Kormányának” még meg kell győznie a társadalom jó részét (pl. a szavazástól távolmaradókat, illetve a korábbi protestszavazókat), hogy a magyarság méltó és hatékony képviselője. Csupán idő kérdése a dagályt szükségszerűen követő apály, holott hajózni akkor is kell.

A közoktatást, a közművelődést és a kultúra irányait tekintve két megszívlelendő szempont van. Az egyik: most végzi és fejezi be tanulmányait a (közel)jövő magyar értelmisége. A másik: ugyancsak most készülnek pályára a leendő politikusok. Korántsem mindegy, miféle elvárások alapján milyen jellegű képzésben részesülnek, és merre tájékozódnak. Hatvan éven át volt alkalmunk megtapasztalni, hová vezet a szocialista internacionalizmus és a kritikátlan, nemzeti értékeinket lebecsülő Nyugat-majmolás.

A művészet a tudás kiterjesztése és többoldalú érvényesítése. Erzelmi kategória, márpedig a politikum erre (is) épít, és ezt használja az emberek megszólításához. Magyar népmeséken, nemzeti és európai klasszikusokon, értéktudatos kortárs műveken felnőtt gyerekeket sokkal nehezebb manipulálni és „értéksemlegessé” silányítani, mint azokat, akiknek egyetlen szellemi tápláléka a válogatás nélküli fogyasztás. Művészet és ép magyarságtudat befogadására készek a serdülők, a fiatal felnőttek és a középkorúak is. Ezért nagy erővel támogató egy jelentős kezdeményezés: a népfőiskolai oktatás meghonosítása a Kárpát-medencében (Lezsák Sándor törekvései nyomán). A felsoroltakkal együtt ez is a közösségépítést és a nemzeti érzés feltámasztását szolgálhatja.

APADÓ FORRÁSOK, TÖLTŐDŐ KUTAK

A 2010-es választások után – bármilyen drámai – ki kellett volna hirdetni a gazdasági szükségállapotot. Az előző kormányok nem vállalkoztak rá, a legsúlyosabb válsághelyzetben, az államcsőd közvetlen szomszédságában sem, holott azt csak a Nemzetközi Valutaalap gigahitelével sikerült elkerülni. Épp ellenkezőleg: a nóta előbb arról szólt, hogy

a hitel csupán fedezet (nem szükséges hívni), majd arról, hogy „kigazdálkodása” nem okoz különösebb problémát. Egy zoológiai furcsaság, a korábbi gazdasági miniszter emlegette pannon puma puha léptekkel odébb sompolygott, végül a „dübörgő gazdaság” halotti csöndbe dermedt.

A politika a választások előtt kezdte használni a „csontvázak” kifejezést. Voltak ilyenek? Bizony voltak. Temetőnyi csontváz esett ki a költségvetés(ek) szekrényeiből, államból, önkormányzatiból egyaránt. Ennek ellenére a szóhasználat hamar megkopott, mert a népesség óriási többsége húszezer milliárdos adósságot és ötszáz milliárdos hiányt a maga szorító gondjai közé illeszteni nem képes. Az utóbbi tétel nagyjából megegyezik azzal az összeggel, melyet a nagy kereskedőláncok néhány év alatt az országból tiszta profitként szivattyúztak ki, miközben a beszállítókat és a munkavállalókat felettébb hatékonyan (és büntetlenül) szipolyozták. Az EU-tagországok közt nálunk jutottak a legnagyobb adókedvezményhez, amit még a napi élelmiszerkínálat minősége sem igazán tükrözött. A pénzügyesek a közteherviselésben hasonló csekély mértékben vettek részt. Tán kevésbé szűrt volna szemet, ha a megkötött szerződéseket utólag, tetszés szerint nem változtatgatják.

Óriási tartozásokat halmoztak fel, majd sorra mentek csődbe az ország legnagyobb munkaadói, a kis- és középvállalkozások. Az EU-támogatási összegek lehívása és pályáztatása átláthatatlanná vált. A kormányzat az adóvisszatérítéseket egy ízben gyakorlatilag fél évre befagyasztotta. A hozzáértés teljes hiányáról árulkodott néhány kirívóan dilettáns ötlet, például a digitális táblarendszer (a fűtetlen falusi iskolák országában), a „kakaóbiztos” óvodai számítógép-billentyűzet, a kórházi „páncélszekrény-akció” vagy a kormányzati negyed projektje, mely úgy került tizenegymilliárd forintba, hogy felépülésére egyetlen kapavágás sem történt. Nem tudni, hová került a tévészékház és a Postapalota eladásából befolyt összeg, ki kapta a MÁV Cargo értékesítésének több milliárdos lobbijutalékát, kik mennyit nyeltek le a pályázati pénzekből. A sor hosszan folytatható, pedig nem is ezek voltak a legkirívóbb cselekmények. Hanem az eget verő korrupció, mely napi gyakorlattá vált. Vesztegető- és kifizetőhelyek ezrei jöttek létre egy forráshiányos országban, mely billegő egyensúlyát méregdrága hitelekkel sem volt képes fenntartani. Úgy tántorgott a klinikai halál szélén, hogy a gyógyulásnak – kölcsön ide vagy oda – a jele se mutatkozott.

Ebből az állapotból kéne felépülni. A csontváz közhellyé vált, és végleges állapotot mutat – túl gyakori használata ezért nem szerencsés –, míg a szükséghelyzetből létezik kilábalás.

Hallott-e (olvasott-e) bárki is egyetlen közgazdászt, bankárt, ún. befektetési- és kockázatelemzőt, aki bocsánatot kért volna a globális válságért, a fedezetlen kölcsönökért, majd a zsákutcás megszorító javaslatokért? Aki legalább elismerte volna, hogy a munkanélküliséggel járó fogyasztáscsökkenés és a közterhek növelése nem vezet a gazdaság fel-támadásához? E réteg és a politikai osztály egymásrautaltsága nyilvánvaló, de nagyon nem mindegy, milyen célokért fognak össze, és merre kalauzolják a társadalmat. Volt ebben az országban ígéretverseny, jóléti osztogatás, végül az emberek többségét megnyomorító fosztogatás, jövőkép nélkül parttalan hitelfelvétel, majd szüntelen lemondást és igazodást szorgalmazva. S kihez kellett igazodni? A válság előidézőihez, vagyis idegen, magyar részről befolyásolhatatlan tőkepiaci szereplőkhöz. A közhiedelemmel ellentétben a Nemzetközi Valutaalap (IMF) kölcsönei nem ördögtől valók. 2009-ben az orszá-

got az államcsődötől mentették meg a piacinál olcsóbb kamatfelárral, de az adósság így is, úgy is kötelezettséget jelent, és csöppet sem közömbös, milyen feltételektől teszik függővé. A gazdaság szűkítése nem megoldás. Az alacsony jövedelmek csökkentésével párhuzamos köztehernövelés sem. Az efféle intézkedések már rövid távon bénító hatásúak, nemcsak pénzügyi értelemben, hanem pszichikailag is. A tőke racionális, nincs lelke, de az embereknek nagyon is van. A valódi tartalék nem a bankok trezorjaiban, hanem a megújulni vágyó társadalomban rejlik – ha hisz a megújulásban, és tömegesen vágyik rá. Ezt a képességet igyekezett semlegesíteni az elmúlt nyolc esztendő három kormánya, melyek a cselekvést ígéretözönbe fullasztották, és saját politikai céljaik alá lökték.

A közelmúlt intézkedései merőben más filozófiát sugallnak. Ilyen az egykulcsos személyi jövedelemadó, a beruházásokat ösztönző társasági adó jelentős csökkentése, a családi adókedvezmény, a nők részmunkaidős foglalkoztatása, a bankok és az extraprofitot termelő cégek különadója, a vegyes magán-állami nyugdíjpénztárak felszámolása. Nem az a kérdés, hogy egy Európa-szerte páratlan furcsaság: az állami, az államilag garantált magán- és az önkéntes pénztárak párhuzamos fenntartása szükséges-e, hanem hogy a magánnyugdíj-pénztári tőke bevonása a nemzeti vagyongazdálkodásba milyen célokat szolgál. A jövő megmutatja, érdemes volt-e vállalni az ezzel járó felzúdulást, de hogy lépni kellett, s hogy valódi elmozdulás történt, az nyilvánvaló. Nem kerül sor rá, ha az EU elfogadja a kelet-közép-európai országok kérését: a nyugdíjpénztári vagyon közvagyonná minősítését (nem annak elkönfiskálását!), mely javarészt államkötvényekből tevődik össze.

A kormány víziója: egymillió új munkahely létrehozása és egymillió gyermek születése tíz éven belül – ha maradéktalanul nem is valósul meg, legalább jövőképet hordoz. A baloldal máris firtatja az időarányos teljesítést, jóllehet nyolc éve volt rá, hogy az elöregedő és fogyatkozó országnak valamiféle kiutat mutasson. Nem kevesen vannak, akik azt mondják: ne a múlttal foglalkozzunk, s ne felelősöket keresgéljünk. Lépünk tovább, mintha mi sem történt volna. Akik így gondolkodnak – jellemzően –, azok kutyába se veszik a társadalom igazságérzetét. Holott egy radikális pártnak és egy ökoszociális formációnak csakis erre hivatkozva sikerült bejutnia az országgyűlésbe. Egyiküknek sem volt olyan mély beágyazottsága, mint a polgári jobbközépnek és a balfélnek, mégis képesek voltak politikai tényezővé válni. Más kérdés, hogy nincsenek kiérlelt politikusaik, szakértelmiségük, jeles alkotóik (ha vannak, alig észrevehető). Márpedig ezek híján érvényesülni ugyan lehet, de kormányozni aligha. Követelhetjük a Szent Koronának a jogrendbe emelését, csendőrség felállítását, megújuló energiát és egyebeket, csak hogy a gazdaság fellendülését és az ország jólétét rövid és középtávon nem ezek a lépések szolgálják. Valóban gyökeres változásokat a társadalom öt egymással szorosan összefüggő szektorban fog érzékelni: a termelés bővülésében, a nyugellátásban, a közoktatásban, az egészségügyben és a tömegközlekedésben. Ha a közjó e kardinális területeken nem érvényesül, hiábavaló minden más erőfeszítés.

Tavaly év vége felé sor került egy intézkedésre: a nők negyven év munkaviszony utáni nyugdíjazására, melybe beszámítanak nyolc év gyermekneveléssel töltött időt is. Ma (még) csupán néhány tízezer asszonyt, ugyanakkor egy folyvást gyarapodó réteget érintő lépés, mely azt üzeni, hogy a generációk együttélése, vagyis a hagyományos és bevált családmodell hasznos és megbecsülendő. Kihat a népesedésre is, elvégre ahol kevés a bölcsőde és az óvoda, s ahol a nők fiatalon, a szakképesítés vagy a diploma meg-

szerzése után rögvest munkába állnak (sokan előtte is), a nagyszülői segítségnek a gyerekvállalásban és a gyermeknevelésben óriási jelentősége van.

A felsoroltak egymást támogató koherens intézkedéseknek tekinthetők. Lehet, hogy külön-külön nem támasztják fel a társadalom hitét, és nem gyarapítják a nyílt, másoktól (is) függő magyar gazdaságot, de amit együtt szolgálnak: a munkahelyteremtést és a (termelő)munka becsületének a helyreállítását, a felelősségérzet és a közerkölcs megerősödését, az oktatás, a közművelődés és a közegészségügy javítását, az mindenképp előre mutat. Ha a források apadnak, a kutakból kell merni – márpedig kutak bőven vannak a vízgazdag Kárpát-medencében.

A MÍTOSZ ÉS A VALÓSÁG

A mítosznak és a valóságérzékelésnek is kétféle eredője van. Konzervatív gondolkodásúak a legendákat a régmúltba utalják, miközben valóságos szemlélet- és történelemformáló erőnek tekintik (ilyen például a magyar eredetkérdés, a szentek tisztelete s az arra érdemes személyek kultusza). Bár a baloldal felhagyni látszik a nagy elődök lebecsülésével, saját magát legitimáló előképe nincs, ezért, ha kell, fabrikál. S mivel az csak a félmúltból származhat, az osztályharc és az ún. progresszió főszereplőit és azok társutasait jeleníti meg, például Jászi Oszkárt és Károlyi Mihályt. Valódi forradalmárokat is hajlandó besorolni a „haladó személyiségek” pantheonjába, köztük Táncsicsot, Kossuthot, Petőfit és Adyt, holott a nevezettek az osztályharcban már csak történelmi okokból sem vettek-vehettek részt. Ugyanakkor szerintük sincs olyan, a maga korában haladónak tekintett személyiség, aki nem a gyökeres társadalmi fordulat és az erős állam mellett tört lándzsát.

Ehhez képest ma az államtalanítás, illetve a végletekig legyöngített állam mellett kardoskodnak. Ez a szemlélet angolszász eredetű, vagyis korábbi nézeteikhez viszonyítva éppoly gyökeres fordulatot jelent, mint a tervgazdaságból a piacgazdaságba vezető csapás. Ahogy régebben a kommunista diktatúra, illetve a pártállam idején, most is a valóságérzékelés teljes hiányáról van szó. Az előző mítoszt, vagyis a kormányzat mindenhatóságát egy új, annál sokkal haszonelvűbb hit: az állam sorvadása, a parttalan egyéni (személyes) szabadság követelése, a deviancia népszerűsítése és törpe kisebbségi jogok hangsúlyozása (pl. a homorotikusoké és a drogosoké) váltotta fel. Mindez arra jó, hogy egész társadalmi csoportokat uszítson egymásra, s hogy a zavarosban egynéhány kivételezettnek zavartalanul lehessen halászni. A valóság megerőszkolásának másik sajátos példája a szocialisták „női kvóta”-rendszere (meghatározott számú nő szerepeltetése a politikában). Fából vaskarika: mintha az előítéletet egy másikkal ki lehetne váltani.

A sokat emlegetett realitások Európa-szerte azt mutatják, hogy bár légius határok közt, de a szuverenitásukhoz ragaszkodó országoknak az államtalanításból kezd elégük lenni. Foszladozik az öngondoskodás mítosza, hisz miképp hozhatnak egyéni döntéseket azok, akik jövedelmét (bérét), egészségét, oktatását, nyugdíját, sőt személyes biztonságát is a szabadjára engedett spekulatív tőke, a virtuális pénzmozgás, a manipulált tőzsdei áringadozás, a bankok és befektetési alapok átláthatatlan ügyletei határozzák meg? Kevesen menekíthetik ki tudja, miből felhalmozott megtakarításaikat offshore cégekbe és adóparadicsomokba. Az efféle lehetőségek tovább gyöngítik az államot, csökkennek a gazdaság és a szolidáris társadalom mozgásterét, végül totális erkölcsi káoszhoz és a termelőmunka leértékelődéséhez vezetnek.

A posztkommunista elit a piac mindenhatóságát szajkózva az államot annak játékszerévé züllesztette. Pár éve az akkori miniszterelnök azt mondta: „Magyarországot úgy akarom irányítani, mint egy részvénytársaságot.” Ez rövid idő alatt oda vezetett, hogy megszűnt a kormány és a politikai közösség (a választók) közötti kapcsolat. Valójában a kormányzat és a valóság kapcsolata szűnt meg; s ez eredményezte a polgári jobboldal kétharmados győzelmét. Sokaknak sokszor volt alkalmuk felismerni, hogy az adóforintjaikból fenntartott állam nem az ő oldalukon áll, sőt mindinkább eltűnőben van.

A konzervatív állameszme egyik evidenciája Edmund Burke kijelentése: „A kormányzat a legbölcsebb emberi találmány.” Feltéve, hogy a közösség érdekében végzett felelős hatalomgyakorlásról van szó. E szemlélet nyomán, a kormányváltást követően, a tetszhalálba dermedő állam sebesen magához tért, és munkába fogott. Számítani lehetett rá, hogy a baloldal és a magukat liberálisnak nevező csoportok rögvest etatizmust, sőt diktatúrát süvöltének. Számukra az a kívánatos, hogy a társadalmat a leépülő állam helyett gazdasági és társadalmi magánszervezetek irányítsák. Ilyenek a bankok és a tőzsdék, illetve a kultúrában azok a belterjes, kontraszelektált szakmai egyesületek és kuratóriumok, melyeknek a nemzeti közművelődés egészére rálátásuk ugyan nincs, nem is törekednek rá, ezzel szemben hatékonyan képviselik saját partikuláris céljaikat. Az utóbbiaknak köszönhetően születtek nézhetetlen játékfilmek százai, támogatott könyvek és színházi előadások ezrei, melyek messze eltávolodtak a magyar valóság ábrázolásától.

Kerüljenek a mítoszok a maguk helyére (ki-ki higgyn, amiben akar), de ne tekintsük hit kérdésének a valóságot. Ne vizionáljunk diktatúrát ott, ahol a cél az állami tekintély helyreállítása és a hatékony kormányzás. Vagyis a közjó, melynek az állam csupán az egyik eszköze. Sokan hajlamosak a kormányt valamiféle szerszámnak tekinteni. Még ha így is volna, a pusztá vezérléssel és iránymutatással aligha éri be a társadalom. Szüksége van jó példákra is, köztük a politikai osztály létszámának csökkentésére és az állami vezetők aránytalanul magas jövedelmeinek a korlátozására. Egy jeles kortárs bölcselelő, Roger Scruton szerint: „A polgár nem képes tartozni az eszköznek tekintett államhoz, mivel egy eszközben hinni és ahhoz hűnek lenni nem lehet.” Ám ha az állam nemcsak hatékony, eredményes is, ha a törvények (köztük az alkotmány) jogfolytonosságot és kibúvók nélküli jogbiztonságot teremtenek, többet lehet bízni az önszerveződő társadalomra. A keret az állam, a tartalom a polgár. E kettőnek kell egymásra találnia, ha nem pusztán egyénileg, hanem mint nemzet is boldogulni akarunk; márpedig ezek rövid és középtávon is feltételezik egymást.

Vannak jogvédők, akik folyvást az egyén jogairól harsognak, ám a közösség jogairól szót sem ejtenek. Egyik is, másik is fontos, de mondjuk ki: a nép szemében legelső a jó kormányzás joga, illetve a választásokon arra adott felhatalmazás. Napjainkban a már-már halódó állam feltámadásának vagyunk tanúi, mely képes leszámolni a jobb- és balszél mítoszaival egyaránt, s amely kellő határozottságot mutat. A többit a jövő dönti el – de az legyen ne helybenjárás, ne a holnap felélése és főleg ne züllés.

WODIANER-NEMESSURI ZOLTÁN (1948) író, forgatókönyvíró, kommunikációs szakértő, főiskolai vendégtanár. Eddig közel félszáz hosszabb elemzése, tanulmánya és hét kötete látott napvilágot. A Magyar Páneurópai Unió budapesti elnöke.